

יחסי דתיים וחילונים-הלעיטהו לרשע וימות

מתי מותר להניח לאדם לעשות עברות ומתי יש להצילו מעברה

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף סט עמוד א

ותנן: כרם רבעי היו מציינין אותו בקוזוות אדמה, סימנא כי אדמה, מה אדמה איכא הנאה מינה, אף האי נמי כי מפרקא שרי לאיתהנויי מינה; ושל ערלה - בחרסית, סימנא כחרסית, מה חרסית שאין הנאה מינה, אף האי דלית ביה הנאה מיניה; ושל קברות - בסיד, סימנא דחזיר כעצמות, וממחה ושופך כי היכי דניחוור טפי; אמר רבן שמעון בן גמליאל: בד"א - בשביעית, דהפקר נינהו, אבל בשאר שני שבוע - הלעיטהו לרשע וימות; והצנועין מניחין את המעות, ואומרים כל הנלקט מזה מחולל על המעות הללו!

בית הבחירה למאירי מסכת בבא קמא דף סט עמוד א

ודברים אלו כולם בשנת השמטה שהיתה יד הכל מורשית ליגע בה הא בשאר שנים הואיל ונגיעתם אסורה אין מתקנין לעוברי עברה אלא אם יגעו מוטב וישתמשו בחטא ויאכלו דבר האסור וכגון זה הלעיטהו לרשע וימות והצנועים הרוצים ולא להיות אדם נכשל בשלהם והיו מתיראים שסימנין אלו לא יהיו נכרים להם היו מניחין בשנת השמטה מעות כנגד הכרם בכרם רבעי והיו אומרים כל מה שנלקט מכרם זה יהא מחולל על מעות אלו ויש מפרשים שאף בשאר שני שבוע היו עושין כן ופלי הדברים הצנועים שמוחלים מן הסתם לכל הנהנים משלהם מיהא בעוברי דרכים אף בשאר שני שבוע היו עושים להם תקנה זו וכן נראה ממה שאמרו בסוף הסוגיא ומה בגנב עבדו רבנן תקנתא וכו':

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת מעשר שני פרק ה משנה א

מציינין מן ציון והוא הסימן. אמר שמסמנין כרם רבעי בגושי עפר שיידעו בני אדם שהוא כרם רבעי ולא יאכלו ממנו כלום לפי שהוא קדש כמו שאמר ה' ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלולים, ודינו שיאכלוהו בעליו בירושלם כמעשר שני כמו שיתבאר. ושל ערלה בחרסית, והוא החימר השרוף, מפני שאיסור הערלה חמור מאיסור כרם רבעי, לפי שכרם רבעי ניתן לאכילה, והערלה אסורה בהנאה כמו שיתבאר, ולפיכך לא יסמן אותה בקוזוות אדמה שמא תתפורר ותאבד ולא ישאר שם סימן ויאכלו מהם בני אדם ויבואו לידי מכשול. ושל קברות בסיד, ר"ל שציון הקברות לא יהא אלא בסיד והוא שממסין את הסיד במים ושופכין על מקום הקבר, כדי שיודע שאותו המקום טמא ויפרשו ממנו הכהנים, וזה הוא ענין אמרו וממחה ושופך. ורבן שמעון בן גמליאל אומר שלא הצרכנו לרשום כרם רבעי וערלה כדי שלא יאכלו מהן אלא בשנת השמטה שהיא הפקר ויד כל אדם פשוטה בגנות ובכרמים, אבל שלא בשנת השמטה אין צריך לצינון, לפי שאין רשות לכל אדם לפשוט ידו ולאכול דבר שאינו שלו, ומי שעבר ואכל הרי זה גזול, ואין לנו לעשות תקנה לגזולן כדי שלא יכשל, מפני שעון גזול חמור יותר, ודברים אלו נכונים. והצנועין מניחין את המעות וכו', ר"ל בשנת השמטה עושין כן אם היה ברשותם כרם רבעי שדינו שיפדה כמו שביארנו. וכבר ביארנו שצנועין הם המזדקקים באיסורין.

פירוש הרא"ש למשנה מסכת מעשר שני פרק ה משנה א

בשביעית - שהכל הפקר ונוטלים בהיתר, אבל בשאר שני שבוע שבאים לגזול הלעיטהו לרשע וימות ויניחום לאכול איסור:

משנה מסכת דמאי פרק ג משנה ה

הנותן לפונדקית מעשר את שהוא נותן לה ואת שהוא נוטל ממנה מפני שחשודה לחלוף אמר רבי יוסי אין אנו אחראין לרמאין אינו מעשר אלא מה שהוא נוטל ממנה בלבד:

תלמוד בבלי מסכת חולין דף ו עמוד א - עמוד ב

דתנן: הלוקח יין לתת לתוך המורייס או לתוך האלונתית, כרשינין לעשות מהן טחינין, עדשים לעשות מהן רסיסין - חייב משום דמאי, ואין צריך לומר משום ודאי, והן עצמן מותרין מפני שהן תערובת. ולא גזרו על תערובת דמאי? והתניא: הנותן לשכנתו עיסה לאפות וקדירה לבשל - אינו חושש לשאור ותבלין שבה לא משום שביעית ולא משום מעשר, ואם אמר לה עשי לי משליכי - חושש לשאור ותבלין שבה משום שביעית ומשום מעשר! שאני התם, דכיון דקאמר לה עשי לי משליכי, כמאן דעריב בידיים דמי. רפרם אמר: שאני שאור ותבלין, דלטעמא עביד, וטעמא לא בטיל. ולחלופי לא חיישינן? והתנן: הנותן לחמותו - מעשר את שהוא נותן לה ואת שהוא נוטל ממנה, מפני שחשודה מחלפת המתקלקל! התם כדתניא

טעמא, א"ר יהודה: רוצה היא בתקנת בתה ובושה מחתנה. ולעלמא לא חיישינן? והתנן: הנותן לפונדקית שלו - מעשר את שהוא נותן לה ואת שהוא נוטל הימנה, מפני שחשודה מחלפת! התם נמי מוריא ואמרה: בר בי רב ליכול חמימא ואנא איכול קרירא. ולחלופי לא חיישינן? והתניא: אשת חבר טוחנת עם אשת עם הארץ בזמן שהיא טמאה, אבל לא בזמן שהיא טהורה; רבי שמעון בן אלעזר אומר: אף בזמן שהיא טמאה לא תטחון, מפני שחבירתה נותנת לה ואוכלת; השתא מיגזל גזלה, חלופי מיבעיא? אמר רב יוסף, התם נמי מוריא ואמרה: תורא מדישיה קאכיל.

תוספות מסכת חולין דף ו עמוד ב

התם נמי מוריא ואמרה בר בי רב ליכול חמימא ואנא איכול קרירא - פירש בקונטרס מורה הוראת היתר לעצמה לטובה אני מתכוונת בר בי רב ליכול חמימא בניחותא ואין הלשון משמע כן דמוריא משמע שמורה לעצמה היתר לעכב משלו כמו מוריא ואמרה תורא מדישיה קאכיל ועוד תנן במתניתין מעשר את שהוא נותן לה ואת שהוא נוטל הימנה מפני שחשודה שמחלפת רבי יוסי אומר אין אנו אחראין לרמאים ומפרש רבינו מנחם דבתמיה קאמר בר בי רב ליכול חמימא ואנא איכול קרירא ואני טרחתי בשבילו אבל גבי שכנתו אין לחוש לחילוף אע"פ שטורחת בשבילו דדרך שכנים שטורחים זה בשביל זה.

תוספות יום טוב מסכת דמאי פרק ג משנה ה

אין אנו אחראין לרמאים - וכתב הר"ב ורבי יוסי סובר דלגזול היא מתכוונת. וכן כתב הר"ש. וכלומר דבהא פליגי רבי יוסי ורבנן דרבנן סברי דלטובה מתכוונת כמו שכתב הר"ב בפ"ב דת"ק. אבל אי ידעינן דמכוונת לגזול בזה אין אנו אחראין אף לרבנן. והכי קאמר רבי יוסי אין אנו אחראין ובזה אתם מודים. ואני אומר שזו הפונדקית גם בכלל הרמאים היא שכוונתה לגזול. ובזה מתיישב קושית התוס' בפרק קמא דחולין דף ו' שהקשו על פירוש רש"י בדברי תנא קמא דלטובה מתכוונת. והאמר ר' יוסי לתנא קמא אין אנו אחראין לרמאים והביאה הר"ש ובמה שכתבתי הותרה הקושיא. וניחא לפי זה דאף תנא קמא סבירא ליה דאין אנו אחראין לרמאים דהא אשכחן הכי לרבן שמעון בן גמליאל במשנתנו דריש פ"ה ממסכת מעשר שני דסבירא ליה הלעיטהו לרשע וימות ואין אנו חוששין שמא יאכל דבר איסור. והלכה כמותו כדאיתא בגמרא פרק מרובה דף סט. וכן פסק הרמב"ם בפרק ט מהלכות מעשר שני. אבל בירושלמי דמעשר שני ודפרקין רבי יוסי ורבן שמעון בן גמליאל שניהן אמרו דבר אחד וכו' מסתברא ר' יוסי יודי לרבן שמעון בן גמליאל וכו'. ורבן שמעון בן גמליאל לא יודי לרבי יוסי שאין דרך חבר להיות מוציא מביתו דבר שאינו מתוקן. ע"כ. משמע כדעת התוספות דלתנא קמא אע"ג דרמאי הוא סבירא ליה דאחראין אנן לרמאין. ורש"י והר"ב פירשו כגמרינן דלעיל. וכתב עוד הר"ש דלא דמי הכא לעלי ירק דלעיל (במשנה ב דלא ישליך עד שיעשר) דהנוטלן אינו נוטלן בגזל דאפקורי מפקרי להו:

רמב"ם הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ט הלכה ז

מי שהיה לו נטע רבעי בשנת השמטה שיד הכל שוה צריך לציינו בקוזזות אדמה כדי שיכירו בו, ולא יאכלו ממנו עד שיפדו, ואם היה בתוך שני ערלה מציינין אותו בחרסים כדי שיפרשו ממנו, שאם ציינו בקוזזות אדמה שמא יתפררו, שאיסור ערלה חמור הוא שהיא אסורה בהנייה, והצנועין היו מניחין את המעות בשנת שמטה ואומרינן כל הנלקט מפירות רבעי אלו מחולל על המעות האלו שהרי אי אפשר לפדותו במחבור כמו שביארנו.

תלמוד ירושלמי מסכת סוטה פרק ז הלכה ה

אמר ריש לקיש בירדן קיבלו עליהן את הנסתרות אמר להן יהושע אם אין אתם מקבלין את הנסתרות המים באין ושוטפין אתכם אמר רבי סימון ב"ר זביד ויאות תדע לך שהוא כן שהרי עכן חטא ורובם של סנהדרין נפלה בעי אמר ר' לוי ביבנה הותרה הרצועה יצתה בת קול ואמרה אין לכם עסק בנסתרות.

שו"ת עין יצחק חלק א - אבן העזר סימן א

... וכן יש להעיר במע"ש פ"ה משנה א' דכרם רבעי מציינין כו' בד"א בשביעית אבל בשאר שני שבוע כו' וכן הוא בב"ק (דף ס"ט) וכן פסק הרמב"ם ה' מע"ש פ' ט' והובא בתוס' יו"ט שם ולכאורה יש לדון דיהי' חייב להפרישו לחבירו מן איסור וכן להקל האיסור במה דאפשר ולהנצל מן עונש הערבות כנ"ל. אך באמת אין זה קשה לפי ד"ל במה דהחיוב עליו להפריש חבירו מאיסורא לפי דכל ישראל ערביין זל"ז וע"כ מחוייב להפריש לחבירו לפי דזהו הצלת עצמו שלא יענשו בשביל הערבות. ואמרו בסוטה בירושלמי פ"ז ה' ה' והובא בתוס' סוטה (דף ל"ד) בד"ה עודם בירדן כו' בשם הירושלמי אמר ר"ל בירדן קבלו את הנסתרות כו' תדע לך שהוא כן שהרי עכן חטא ורובה של סנהדרין נפלה כו' א"ר לוי ביבנה הותרה הרצועה יצתה ב"ק ואמרה אין לכם עסק בנסתרות עכ"ל. ולפ"ז יש להסביר דלכן אמרו במע"ש וב"ק שם דא' רשב"ג בד"א בשביעית אבל בשאר שני שבוע הלעיטהו לרשע ואין עליו חיוב להשתדל ולהפריש את העוברי דרכים מן האיסור לפי דזהו ענין נסתרות דהא אינו יודע מי הם

הנוטלים את הפירות וע"כ הוי זה בשם נסתרות. ולאחר שיצתה הב"ק ואמר אין לכם עסק בנסתרות אין עליו עונש כלל ע"ד הערבות. והך משנה דמע"ש הי' אחר שיצתה ב"ק הזה. וע"כ אין עליו חיוב להשתדל ולהפרישם מאיסורא. והא דבשביעית מציינין שא"ה דאף דלא שייך ערבות כנ"ל מ"מ בעי ציון כמבואר במועד קטן (דף ה') הטעם ע"ז. אך בשארי ימות השנה דבלא"ה אסור משום גזל דלא שייכי הטעמים דשם ע"כ דיינינן בזה להלעיטהו כו' כיון דלא שייך ערבות בזה.

הליכה אחר עיקר הדין בידיעה שכתוצאה מכך יעשה עברות חמורות יותר תלמוד בבלי מסכת קידושין דף עב עמוד א

כי הוה ניחא נפשיה דרבי, אמר: הומניא איכא בבבל, כולה עמונאי היא; מסגריא איכא בבבל, כולה דממזירא היא; בירקא איכא בבבל, שני אחים יש שמחליפים נשותיהם זה לזה; בירתא דסטיא איכא בבבל, היום סרו מאחרי המקום, דאקפי פירא בכורוי בשבתא ואזיל וצדו בהו בשבתא, ושמתניהו ר' אחי ברבי יאשיה ואישתמוד;

רמ"א יורה דעה סימן שלד

ומנדין למי שהוא חייב נידוי, ואפילו יש לחוש שעל ידי כן יצא לתרבות רעה, אין לחוש בכך (פסקי מהרא"י סימן קל"ח).

ט"ז יורה דעה סימן שלד ס"ק א

ואפילו יש לחוש שע"י כן יצא לתרבות רעה. - תמיה לי האי מילתא טובא דהיאך נחוש לאיסור שעושה זה ונביאהו לידי תרבות רעה ח"ו אשר כל באיה לא ישובון והנה מקור דין זה בפסקי מהרא"י סי' קל"א וז"ל וראיה ממה שמצאתי בקובץ שהוכיח מהא דאמר באגודה פרק הנושא שאמר רבינו הקדוש בעת פטירתו בדרך נבואה דרב אחא בר יאשיה שמתניהו להנהו דאקפו פירי בכורא וחללו שבת ואשתמוד משום דשמתניהו וקשה מאי קמ"ל תלמודא בהאי מילתא ורבינו הקדוש גופיה למאי הלכתא ניבא דבר זה אלא לאשמועינן דאפילו אם נראה לחכמים שמפני שהן מנדין מאן דהו שבשביל כך יצא לתרבות רעה לא יניחו עבור זה מלעשות כהלכה עכ"ל. ומ"ש בשם פרק הנושא הוא ט"ס אלא האי נבואה דרבי היא בפרק עשרה יוחסין (דף ע"ב) ולעד"נ דמהא אין ראיה כלל דהתם משמע שרבינו הקדוש בא להזהיר את השומעים שידעו שיש פסולים בבבל כמו שאמר התם טובא דיש מקום שכולם ממזרים ויש מקום שיש ב' אחים שמחליפים נשותיהם זה לזה וע"ז אמר ג"כ שיש מקום בבבל שסרו היום מאחרי המקום ברוך הוא דשמתניהו רב אחא כו' ועל כן יש להתרחק מהם וא"ל הלא המפורסם א"צ ראייה ולא דמי לשאר המקומות שהזהיר שיש ממזרים שהם אינם ידועים משא"כ בזה שהמיר ובודאי בלאו הכי יפרשו מהם לזה אימא לך דמכ"ש לק"מ דכוונתו של רבי היתה להוכיח שהנבואה דבר בו בשאר הדברים שאמר אף שלא היו מבוררי' בעיני השומעים ויביאו ראייה מדבר זה שיראו שהוא יודע בא"י מה שנעשה היום בבבל מהנך דשמתניהו רב אחא וזה א"א כי אם בדרך נבואה מזה ידעו שגם בשאר הדברים רוח ה' דבר בו כנ"ל ברור כוונת נבואה זו ויש לי להביא ראיה איפכא מתלמוד ערוך פ"ק דקדושין (דף כ') במי שנמכר לעבודת אלילים עצמם דהיינו לחטוב לה עצים ושאר צרכים לא לשם אלהות ואמרה תורה שצריך לגאול אותו דתנא דבי ר' ישמעאל הואיל והלך זה ונעשה כומר לעבודת כוכבים אימא לידחי אבן אחר הנופל כלומר שלא תהא לו גאולה ת"ל גאולה תהיה לו והנה ק"ו יש כאן דמה התם שכבר נעשה כומר לעבודת כוכבים ואפ"ה הזהיר' תורה בקום עשה שחייבין לפדותו ק"ו בזה שעדיין לא התחיל בעבודת כוכבים כלום פשיטא שצריכים אנו להיות נזהרים להיות לפחות בשב ואל תעשה ולא לעשו' מעשה להביאם לידי עבודת כוכבים ודאי זה דבר שאין שוה על הלב להניחו וראיה עוד ממ"ש הגאון מוהר"ר יודא מינץ ז"ל בתשובה סי' ה' וז"ל ובראותי שא"א להציל שתי נפשות מישראל שלא יצאו לתרבות רעה ח"ו אמרתי להתיר מינקת חבירו כו'. ומביא ראיה מפ' השולח (ד' ל"ח) ההיא איתתא [אמתא] דהוה עבדי אינשי בה איסור' אמר אביי אי לא דאמר שמואל כל המשחרר עבדו עובר בעשה כו' ע"ש וא"כ ק"ו בזה שאין לעשות מעשה שיש חשש ממנו כנ"ל ברור שאין לעשות למעשה כהג"ה זאת אע"פ שהיא מהלכה ממקום קדוש בעל אגודה ז"ל ובאגודה שלנו לא נמצא זה כלל ועיין מ"ש בס"ס זה בשם רש"ל:

שו"ת דעת כהן (ענייני יורה דעה) סימן קצד

מכתבו דמר הגיעני. וע"ד אשר ענותו תרבני להודיעו חות דעתי על אודות תקנתו שתיקן, שלא להביא ערל ישראל המומר לערלות - דהיינו שלא מתו אחיו מחמת מילה, ואביו לא מל אותו בקטנותו, וכשהגדיל אינו מל את עצמו, - בברית נשואין עם בת ישראל. הנני בזה להודיע למר, שלענ"ד דבר גדול עשה לגדור את פרצות הדת, נגד אלו הפורצים, חדשים מקרוב באו אשר הניפו קרדום להשחית ברית קודש ד' על עם קדשו. ואע"ג

דמצד הדין ישראל מומר לערלות דינו כמומר לדבר אחד בעלמא, וכמש"כ כת"ר בצדק, מ"מ בזמנינו, שהמומרים מזה הסוג הם בודאי מומרים לכל התו"כ, נכון הדבר מאד לתקן תקנה גדולה זו, שלא תנשא להם בת ישראל, ואולי עי"ז יזכרו וישבו אל ד' ויכנסו בבריתו של א"א, וימשיכו עליהם קדושת ישראל אשר נתרחקו ממנה.

ואע"ג שהי' מקום לדון, שע"י מה שאין משיאין להם בת ישראל הם הולכים אחר בנות העמים, והרינו כגורמים להכשיל אותם בחתונן של נכרים, פשוט הוא שאין לנו לחוש לכך, שהרי הם מכשילים את עצמם, שהרי יכולים הם למול וישאו בת ישראל. ואנו יכולים לדון זה בדין ק"ו מהא דהגהת הרמ"א ביו"ד ס' של"ד ס"ג, מד' התה"ד שמנדין מי שחייב נדוי ואפילו יש לחוש שע"י כן יצא לתרבות רעה. ואפ' לדעת הט"ז, שחולק שם על הגה זו, הוא דוקא במקום שאין שם משום למגדר מילתא, אבל בנ"ד, שע"י מה שלא תנשא להם בת ישראל תהי' הפרצה הזאת מתגדרת, ורבים יחדלו מהתועבה הזאת של הפרת בריתו של אאע"ה, גם הט"ז מודה, דלא שייכא כאן כלל סברתו, דאיך יגרמו להכשילו לתרבות רעה בזה שאנו רוצים לתקן איסור שעשה, דזה שייך דוקא כשמדברים באיסור פרטי של אדם פרטי, אבל בזמן שישנן פרצות כלליות, וכדי לגדור את הדבר בכלל אנו צריכים לתקן איזו תקנה ולגזור גזירה, פשיטא שאין לחוש כלל אם איזה רשע יהי' נכשל עי"ז ברצונו הרע באיסור. ותו דאנו קיי"ל כרשב"ג בב"ק ד' ס"ט ע"א, דס"ל דדוקא בשביעית צריכים לציין ערלה ונט"ר, אבל בשאר שני שבוע הלעיטהו לרשע וימות, וכמש"כ הרמב"ם בה' מעש"ש ונט"ר = ונטע רבעי = פ"ט ה"ז. ותו שגם הט"ז לא אמר כ"א כשע"י גזירתנו יצא מן הדת לגמרי, וע"ז מייתי ראי' מהא דקדושין דף כ', במוכר עצמו לנכרי, שלא נאמר נדחה אבן אחר הנופל, דהיינו שלא יטמע לגמרי בין הגויים ויעבוד ע"ז, אבל במקום שע"י רצונו החפשי יעבור איסורים אחרים ברצונו אין מקום כלל לומר, שאנחנו לא נעשה בשביל כך סייג לתורה במקום שאנו רואים שהשעה צריכה לכך. והא דמייתי הט"ז שם מד' תשו' מוהר"י מינץ, הנה עיקר יסוד דברי מוהר"י מינץ שם הוא ג"כ להציל משמד וטמיעה בין הגויים, אלא שהראי' שמביא שם מהא דגיטין ל"ח, מההיא אמתא דעבדי בה אינשי איסורא, דמוכח התם דמותר לעבור באיסור דכל המשחרר עבדו עובר בעשה, כדי להציל את הרשעים מאיסורים, התם הוא טעמא משום מכשול הרבים, ועוד דבדשב"ע = בדבדבר שבערוה = שאני דיצרו תוקפן, וכמש"כ התוס' בשבת ד' ד' ע"א סד"ה וכי, וכה"ג משמע מד' התוס' סנהדרין ד' כ"ו ע"ב ד"ה החשוד. ואין שום ספק בזה, דכ"מ שחכמי הדור רואים שצריכים לגדור פרצה כללית, שאין לחוש כלל אם איזה רשע יעבור עי"ז על איסור בחפצו להרשיע. ועוד דבעיקרא דמילתא רשעים הללו הלא אינם נוהגים בטהרת נדה, וכשנושאים בת ישראל הרי הם נכשלים באיסור כרת, דחמיר מנשג"ז, ונמצא שאין כאן גורם מצדנו ברובי איסורים לגבייהו, ובמקום שיש משום תקון שיתנו לב לשוב, כה"ג דנ"ד, שהיא כל עיקר כונתו דכת"ר ביסוד תקנתו, מותר לתקן בדרך קנס אפי' שלא מה"ת, וכמש"כ תוס' בע"ז כ"ו ע"א סד"ה והרועים, שעשו חכמים חזוק כדי שיתנו לב לשוב, ובי"ד מכין ועונשין שלא מה"ת. וכבר הסכימו כמה מגדולי האחרונים, דמומר לערלות בזה"ז הוא מומר לכהת"כ, ועינינו הרואות שכ"ה. וגם הטעם של יראת הצער לא שייכא כ"כ בזה"ז, למחשבי' בשביל כך לקצת אנוס, שהרי נוהגים הרופאים עכשיו בסמים מרדימים, שאין מרגישים כ"כ צער, ואפ' ע"י הרדמה מקומית הקלה ג"כ הרגש הצער קל מאד כידוע. ובודאי מה שאינו נימול הוא מפני שנעקרה קדושת האמונה מלבבו, ומסתמא עובר על כל גופי תורה, כמש"כ כת"ר, ובסתם מומרים בזה"ז רבו הפוסקים דס"ל דהוי כלהכעיס, ופשיטא דכל שבא מחמת כפירה ופריקת עול בכלל הוי כלהכעיס.

האם מותר להורות לאדם לעשות עברה קלה ע"מ שימנע מלעשות עברה חמורה

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף מח עמוד א

אמר רב יוסף: זמרי גברי ועני נשי - פריצותא, זמרי נשי ועני גברי - כאש בנעורת. למאי נפקא מינה? לבטולי הא מקמי הא.

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף טז עמוד א

ת"ש, דאמר רב יהודה אמר שמואל: של בית רבי היו מקריבין שור של פטם ביום אידם, חסר ד' ריבבן שאין מקריבין אותו היום אלא למחר, חסר ד' ריבבן שאין מקריבין אותו חי אלא שחוט, חסר ד' ריבבן שאין מקריבין אותו כל עיקר, מ"ט? לאו משום דלמא אתי לשהויי. וליטעמך, שאין מקריבין אותו היום אלא למחר - מאי טעמא? אלא, רבי מיעקר מילתא בעי, וסבר: יעקר ואתי פורתא פורתא. וכי משהי ליה, בריא ועביד מלאכה! אמר רב אשי, אמר לי זבידא: בר תורא משהינן ליה ועביד על חד תרין.

שו"ת הרשב"א חלק ה סימן רלח

דע: כי לשון רכה תשבור גרם, ולעולם כל מישר ומישר, ופנה דרך לפני העם, להסיר המכשלה את העם צריך לעלות מן הקלה אל החמורה. ואין נוטלין כל החבלה ביחד, ואחר כוונת הלב הדברים אמורים. כבר ידעת מ"ש בנזיר (דף כג:): גדולה עבירה לשמה, ממצוה שלא לשמה. וכבר הראו

לנו מועצות ודעת, במה שהזכירו בפ"ק דע"ז (דף טז) גבי של בית רבי, שהיה מקריב לבית קיסר שור פייטם ביום אידם, חיסר ד' רבוון. שלא יהיו מקריבין אותו יום, אלא למחר. חיסר ד' רבוון, שלא מקריבין אותו כל עיקר. ואמרו: ר' למעקר מילתא בעי, ועקרי אותה פורתא פורתא. הנה זאת שמענה, ואתה דע לך עוד, כי אי אפשר לנהוג בכל האנשים במדה אחת. וזכור נא ענין דוד אדונינו מלכינו, אשר נהג להעלים עינו מיואב ושמעי, ואע"פ שהיו בני מות. והטענה שאמר: כי היום ידעתי שאני מלך על ישראל. כי לכל זמן מזומן, והעלמת עין מן העובר, לעתים מצוה, והכל לפי צורך השעה. והחכם מעלים עיניו לעתים בקלות. ואני רואה שצריך שיתחזק ענין התקנות בתחילה, ולא יכנס במחלוקת. וכבר ידעת ענין מלכנו הראשון שאול, כי היה כמחריש + יש להרגיש על זה, שהרי מצינו דבעבור זה נענש שאול המלך, משום דמחל על כבודו, וניטל המלכות ממנו, כמ"ש ביומא כ"ב ע"ב. אם לא שנאמר דרבי המחבר ז"ל השמיענו טעם לשאול המלך, על הנהגה הזאת, וללמוד ממנו בהדרגה וק"ל. + והעלמת עין בדבר זה, עד אשר יחזקו זרועות העומדים על הפקודים, מצוה רבה. והמקיים את המצוה, עשה סמוכות לתקנה, ובנקלה חומה בצורה. ואחר תחזקנה ידיך, ומלכת בכל אשר תאוה נפשך. והנך רואה כי גלתה סנהדרין ממקומה, כדאיתא (בסנהדרין דף מא) כדי שלא יצטרכו לרבות בדיני נפשות, מפני שראו דרבו הרצחנים. כ"ש אנו, שאין בנו כח מדין תורה לדין בדיני נפשות, ואף לא בדיני קנסות, אלא לצורך השעה. ולא לעבור על דברי תורה, אלא לעשות סייג לתורה, כמוזכר בסנהדרין (דף מו) וביבמות (דף צ). ואם השתיקה לעתים לגדר, אין כאן סייג בחזקה ידבק ההפך. זהו עצתי, שתפתה בלשון רכה, פעם ושתים. והרבה רעים על הרעים, שמאל דוחה וימין מקרבת, אולי יזכו, וישובו מדרכם הרעה, ורשעים עוד אינם. ואם לא ישמעו, ויעברו בשלח יעבורו, תלוש ומרוט, טול מקל והך על קדקדם, אלף ופרוטרוט. היש דבר שצריך שישקול הפסד כנגד שכר. וצריך מתן והסכמה והמלכה, ומתוך כך יסור הרבים לשום שמים. כי כל שהמעשה גדול, וחזקת היד רצה, צריך יותר השגחה והסרת הכעס. וצריך שיהא הדיין חושש את עצמו, שמא אש קנאתו לשי"ת = לשם יתברך = תבער בו, ותהיה גורמת להעלם הדרך הטוב והנכון מעליו. על כן, כי תבא הנקימה לפניו, בעודה בכפו לא יבלענה, שמא יאכלנה פגא. אלא יבשלנה, וימתיקנה בסוד הזקנים, וישרים בלבותם. ואם יש אנשים רשעים מפורסמים, ורצית למתקם, ועוד הם בתמרוריהם עומדים, תמנה עם הזקנים, בין להלקות, בין לקוץ יד או רגל, ואפי' להמיתו +/הערת מגיה הדפוס/ כל זה איירי דוקא בהורמנה דמלכא, וכדאסיק בסוף דבריו. שהיה רשב"א הורג ברשעי ישראל, בהורמנא דמלכא דוקא. + ואף על פי שדיני התורה בטלו מן הסנהדרין, עוד לא בטלו לצורך השעה. הנה אמרו בפרק כל היד (דף יג): רב הונא קץ ידא. ואמרו ביבמות פרק האשה רבה (שם צ/צ): שבת דין מתנין לעקור דבר מן התורה, לגדור דבר הצריך גדר, וצורך שעה. דתניא: אליו תשמעון, אפי' אמר לך עבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה, כגון אליהו בהר הכרמל, הכל לפי שעה, שמע. למסקנא, למגדר מילתא. ותניא: א"ר אליעזר בן יעקב: שמעתי שב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה. לא לעבור על דברי תורה, אלא לעשות סייג לתורה. ומעשה באדם אחד, שרכב על סוס בשבת בימי יונים, והביאהו לב"ד וסקלוהו. ולא מפני שראוי לכך, אלא שהשעה צריכה לכך. ובכולם אסיקנן: טעמא למגדר מילתא. ושוב מעשה באדם שהטיח את אשתו תחת התאנה, והביאו לב"ד וכו'. ולא מפני שראוי לכך, אלא שהשעה צריכה לכך. והנה שמעון בן שטח תלה פ' נשים באשקלון ביום אחד, כמוזכר בפרק נגמר הדין. ואע"פ שאין תולין נשים, ושאינם דנין שנים ביום אחד, והנה ר"ש בן אלעזר שהיה גדולם של ישראל, שהיה הורג ברשעי ישראל בהורמנא דמלכא, ושלא בעדים והתראה, כמוזכר בפ' השוכר את הפועלים (דף פג): + עי' מ"ש ר' המחבר ז"ל בתשו' ח"ג סי' שצ"ג, ומ"ש מרן הב"י בח"מ סי' ב' ועיין לקמן בס' רל"ט+.

ספר עקדת יצחק שער כ

וכמה פעמים נתחבטתי על זה על אודות הנשים הקדשות שהיה איסורן רופף ביד שופטי ישראל אשר בדורנו ולא עוד אלא שכבר יאותו בקצת הקהלות ליתן להם חנינה ביניהם גם יש שמספיקין להם פרס מהקהל כי אמרו כיון שמצילות את הרווקים או הסכלים מחטא אסור אשת איש החמור או מסכנת הגויות מוטב שיעברו על לאו זה משיבואו לידי איסור סקילה או סכנת שריפה, ואני דנתי על זה פעמים רבות לפניכם ולפני גדוליהם והסברתי להם שהחטא הגדול אשר יעבור עליו איש איש מבית ישראל בסתר ושלא לדעת הרבנים וברשות ב"ד חטאת יחיד הוא והוא שבעונו ימות ע"י ב"ד של מעלה או מטה וכל ישראל נקיים,,, אמנם החטא הקטן כשיסכימו עליו דעת הרבים והדעת נתנה בבתי דיניהם שלא למחות בו הנה הוא זמה ועון פלילי וחטאת הקהל כולו ולא נתן למחילה אם לא כפורענות הקהל כמו שהיה בבני בנימין על השתתפם בעון והוא ה' עון סדום,,, ולכן הוא טוב ומוטב שיכרתו או ישרפו או יסקלו החטאים ההם בנפשותם משתעקר אות א' מהתורה בהסכמת הרבים

האם אומרים לאדם חטא כדי שינצל חברך מחטא חמור יותר

תלמוד בבלי מסכת שבת דף ד עמוד א

גופא, בעי רב ביבי בר אביי: הדביק פת בתנור התירו לו לרדותה קודם שיבוא לידי חיוב חטאת, או לא התירו? - אמר ליה רב אחא בר אביי לרבינא: היכי דמי, אילימא בשוגג ולא אידכר ליה - למאן התירו? ואלא לאו - דאיהדר ואידכר - מי מחייב? והתנן: כל חייבי חטאות אינן חייבין עד שתהא תחלתן שגגה וסופן שגגה! אלא במזיד - קודם שיבא לידי איסור סקילה מיבעי ליה! - אמר רב שילא: לעולם בשוגג, ולמאן התירו -

לאחרים. מתקיף לה רב ששת: וכי אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חבירך? - אלא אמר רב אשי: לעולם במזיד, ואימא קודם שיבא לידי איסור סקילה. רב אחא בריה דרבא מתני לה בהדיא: אמר רב ביבי בר אביי: הדביק פת בתנור התירו לו לרדותה קודם שיבא לידי איסור סקילה.

תוספות מסכת שבת דף ד עמוד א

וכי אומרים לו לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך - והא דאמר בבבלי מערבין (עירובין לב: ושם) רבי סבר ניהא ליה לחבר דליעבד איסורא קלילא ולא ליעבד עם הארץ איסורא רבה התם כדי שלא יאכל ע"ה טבל על ידו דאמר לי' מלא לך כלכלה של תאנים מתאנתי אבל הכא שלא נעשה האיסור על ידו אין אומרים לו חטא אפי' איסור קל שלא יבא חבירו לידי איסור חמור ואומר ריב"א דאפי' למדביק עצמו אין לפשוט משם להתיר דהתם עדיין לא נעשה האיסור ומוטב שיעשה איסור קל ולא יעשה איסור חמור על ידו אבל הכא המעשה של איסור כבר נעשה וממילא יגמור לא יעשה אפי' איסור קל בידים והא דתנן בהשולח (גיטין דף מא: ושם) מי שחציו עבד וחציו בן חורין כופין את רבו ועושה אותו בן חורין ואע"ג דבהאי פירקא (דף לח:) א"ר יהודה כל המשחרר עבדו עובר בעשה דלעולם בהם תעבודו שאני פריה ורביה דמצוה רבה היא כדמשני התם בר"א שנכנס לבה"מ ולא מצא שם י' ושחרר את עבדו להשלימו לי' מצוה דרבים שאני ועוד י"ל דדוקא היכא דפשע קאמר וכי אומרים לו לאדם חטא כדי כו' ואתי שפיר הא דאמר' בריש תמיד נשחט (פסחים דף נט. ושם) דאתי עשה דפסח שיש בו כרת ודחי עשה דהשלמה וקא עברי כהנים בעשה דהשלמה ומקריבין למחוסר כפורים כפרתו כדי שיביא פסחו וכן בפרק בתרא דעירובין (דף קג: ושם) כהן שנמצא בו יבלת חבירו חותכה לו לו בשיניו אע"ג דהוי שבות וגבי חציה שפחה וחציה בת חורין שנהגו בה מנהג הפקר וכפו את רבה בהשולח (גיטין דף לח:) משום שהיתה מחזרת וממציאה עצמה לזנות ודומי' לאנוסין והוי נמי כמצוה דרבים.

שו"ת הרשב"א חלק ז סימן רסז

עוד נשאל באשה שהוציאה מביתה בשבת בחזקה על ידי ישראל משומד להוציאה מכלל ישראל. אם מותר לשלוח בעד אביה שהוא בעיר אחרת בשבת ואפילו חוץ לשלש פרסאות למאן דסבירא ליה דתחום שלש פרסאות דאורייתא ואפילו להביא בידו חותם מצד המלכות מי הוי כספק נפשות ולהקל או לא. והשיב שהדבר צריך תלמוד ומכל מקום כך דעתי נוטה שאסור לפי שאין דוחין את השבת על הצלה מן העבירות שאין אומרים לאדם עמוד וחטוא כדי שיזכה חברך ואפי' איסורא זוטא לא שרי כדי להציל את חברו מאיסורא רבה כדמוכח בפ"ק דשבת (ד' ע"א) בבעיא דהדביק פת בתנור התירו לו לרדותה קודם שיבוא לידי חיוב חטאת או לא וכו' אמר רב ששת לעולם בשוגג ולמאן התירו לאחר וכי אומרים לו לאדם עמוד וחטוא כדי שיזכה חברך והיה דניחא ליה למעבד חברו איסורא זוטא ולא ליעבד איסורא רבה עם הארץ על ידו קאמר ע"כ: שולחן ערוך אורח חיים סימן שו סעיף יד (עיין גם ב"י על סעיף זה)

מי ששלחו לו שהוציאו בתו מביתו בשבת להוציאה מכלל ישראל, מצוה לשום לדרך פעמיו להשתדל בהצלתה; ויוצא אפילו חוץ לשלש פרסאות ואי לא בעי, כייפינן ליה (וע"ל סי' שכ"ח סעיף י').

רמ"א אורח חיים סימן שכח סעיף י

מי שרוצים לאנסו שיעבור עבירה גדולה, אין מחללין עליו השבת כדי להצילו (עיין לעיל סי' ש"ו) (ב"י בשם הרשב"א).